

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84109,Danysz-Jan.html>
2022-09-30, 22:28

Danysz Jan

DANYSZ Jan (24 XI 1860, Chylin, Wielkopolska – 14 I 1928, Paryż), biolog i mikrobiolog. Syn Antoniego, agronoma, oraz Marii z domu Nestorowicz, ojciec Jana Kazimierza, dziad Mariana.

D. uczęszczał do gimnazjum w Ostrowie Wielkopolskim, którego nie ukończył, gdyż w 1879 wyjechał do Francji. Zamieszkał tam na stałe i otrzymał francuskie obywatelstwo. Podjął studia na wydziale matematyczno-fizycznym Sorbony, na którym w 1882 uzyskał licencjat. Uczęszczał również na zajęcia z filozofii na uniwersytecie w Caen. W 1882–86 był asystentem G. Poucheta w Zakładzie Anatomii i Histologii Porównawczej Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu, gdzie ogłosił swoje pierwsze prace badawcze. Następnie D. założył pracownię parazytologii rolniczej, utrzymywaną przez Giełdę Handlową. Dzięki osiągnięciom badawczym oraz poparciu I. Miecznikowa, w 1893 uzyskał wymarzoną od dawna posadę w Inst. Pasteura w Paryżu, gdzie wkrótce objął kierownictwo działu mikrobiologicznego. W 1902–07 odbywał podróże do Rosji, Portugalii, Transwalu (Afryka pd.) oraz Australii.

Jego paryski dom był miejscem spotkań Polaków. D. założył towarzystwo „Spójnia”, do którego należeli m.in.: S. Przybyszewski, W.S. Reymont oraz S. Żeromski. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zamierzał wrócić do kraju i zorganizować instytut biologiczny funkcjonujący na podobieństwo Inst. Pasteura, jednak wówczas nie było praktycznej możliwości urzeczywistnienia tego zamysłu. W 1921 otrzymał propozycję objęcia Katedry Bakteriologii na Uniw. Poznańskim, jednak nie przyjął jej, tłumacząc się złym stanem zdrowia.

D. był autorem ok. 100 prac, w tym kilku ogłoszonych po polsku. Jego rozległe badania dotyczyły głównie zagadnień mikrobiologicznych.

Najważniejszym osiągnięciem D. było wyjaśnienie stosunków jądów do antidotów w organizmach i sformułowanie tzw. fenomenu Danysza, głoszącego, iż toksyczność mieszaniny toksyny z antytoksyną jest zależna od sposobu jej przyrządzenia; dodanie całej porcji toksyny do odpowiedniej ilości antytoksyny sprawia, że mieszanina jest nietoksyczna, natomiast dodawanie toksyny porcjami skutkuje zachowaniem toksyczności mieszaniny. Fenomen Danysza, początkowo zaobserwowany w 1902 w przypadku rycyny, silnie toksycznego białka pochodzącego z rącznika pospolitego (*Ricinus communis*), stał się podstawą do leczenia surowicami.

D. był jednym z pionierów badań biologicznych skutków promieniowania. Jako pierwszy opisał w 1902 działanie promieniowania radu na nowotwory złośliwe u myszy. Przedstawił również teorie wstrząsu anafilaktycznego wywołwanego tworzeniem się strąków w naczyniach krwionośnych lub w komórkach.

W 1914 wynalazł preparat, przygotowany z bromku srebra i antymonu z arsenobenzenem (*Luargol*), czyli 102 Danysz, stosowany m.in. w leczeniu kiły.

D. uważał, że większość (a być może nawet wszystkie) schorzenia przewlekłe, które charakteryzują się dermatozami, astmą itp. objawami nadwrażliwości, są spowodowane obecnością specyficznych antygenów występujących w mikrobach jelitowych.

Ogłaszał także prace dotyczące tasiemców, wiciowców, szkodliwych owadów oraz grzybów chorobotwórczych. Był m.in. odkrywcą bakterii, laseczki należącej do grypy paratyfusowej, wywołującej choroby u myszy i szczurów, która została nazwana jego nazwiskiem (*bacillus rati Danysz*). Szczepy tej bakterii zostały wykorzystane do walki z tymi gryzoniami, m.in. z polnymi myszami, które na początku XX w. wyrządzały poważne szkody w uprawach. W 1904 setki tysięcy litrów preparatu z bakteriami, opracowanego przez D., zostało rozprowadzonych po francuskich polach i w ten sposób plaga została opanowana. Armia francuska zawdzięczała D. wyćpienie szczurów okopowych podczas I

wojny światowej. D. został również poproszony o przybycie do Australii w celu pomocy w ograniczeniu populacji królików, tam jednak jego działalność eksterminacyjna odniosła jedynie częściowy skutek.

D. miał rozległe zainteresowania, w tym również filozoficzne. Był m.in. autorem pracy *La genèse de l`énergie psychique: Essai de philosophie biologique* (Paryż 1921, polski przekład *Geneza energii psychicznej. Zarys filozofii biologicznej*, Lwów-Warszawa 1923). Należał do futurologów-optimistów. Uważał, że energia psychiczna, czyli myśl ludzka, której źródłem i organem jest mózg, może rozwijać się bez ograniczeń. Wedle jego przypuszczeń, w rozwoju ludzkości ma ostatecznie zapanować rozum, co sprawi, że nastąpi trwała harmonia i sprawiedliwość w stosunkach społecznych. D. pisał o ewolucyjnym ideale przyszłości, polegającym na bezgranicznej potędze ludzkiego ciała i umysłu. Zakończył książkę utopijnym stwierdzeniem, że „przyjdzie chwila, kiedy energia psychiczna człowieka, jego wiedza, jego rozum i jego wola wszechmocna dorównają tym, którymi wyobraźnia poetów obdarzyła najwyższą istotę” (s. 247). D. był również autorem pracy *Biologiczne znaczenie cierpienia i zdrowia* (Lwów-Warszawa 1926).

Został odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski oraz francuskim Orderem Legii Honorowej.

PSB (L. Zembrzuski); SBP (M. Czubińska, A. Dzieczkowski, S. Lewak).

„Nowiny Lekarskie” 1928, z. 9 (L. Padlewski); „Polska Gazeta Lekarska” 1928, nr 6.

Marcin Dolecki

[Poprzedni](#)
[Następny](#)